

Met uitsterven bedreigd?

Partijleden in Vlaanderen

Nina Dufourmont en Bram Wauters

GASPAR UGent

Inleiding

Partijen spelen een zeer belangrijke rol in het politiek systeem in België en Vlaanderen. Partijleden vormen traditioneel een belangrijk onderdeel van die partijen, en fungeren als schakel tussen de samenleving en de politieke elite. Partijen staan de laatste decennia evenwel onder druk: ze scoren laag in vertrouwensmetingen, kiezers wisselen vaker van partij, en partijen verloren heel wat leden.

In deze onderzoeksnota gaan we na of de dalende evolutie van ledenaantallen zich heeft verder gezet de laatste jaren (meer bepaald sinds 2017 (een jaar zonder verkiezingen, wat de vergelijking met 2023 zuiver houdt)). We plaatsen deze evolutie ook in een breder historisch perspectief en vergelijken per partij ledencijfers met stemmenaantallen. Hiervoor verzamelden we de ledencijfers bij alle Vlaamse partijen die momenteel vertegenwoordigd zijn in het Vlaams Parlement.¹

1) Evolutie van het ledenaantal van politieke partijen in Vlaanderen, 2017-2023

Er tekenen zich twee duidelijke tendensen af als we de vergelijking maken tussen 2017 (een jaar vlak voor verkiezingen) en 2023 (eveneens een jaar vlak voor verkiezingen).

Ten eerste, zien we dat de **niet-radicale partijen** (met name de traditionele partijen CD&V, Open VLD en Vooruit, samen met Groen en N-VA) heel wat leden verliezen. Van samen nog 196.733 leden in 2017 gaat het naar 145.947 in 2023. Dit betekent dat deze partijen samen ongeveer 50.000 leden verloren hebben op 6 jaar tijd. Of **meer dan één op vier leden van deze partijen hebben er de brui aangegeven**.

Daar zijn een aantal redenen voor te formuleren. De meeste van deze partijen zitten ook met een dalende electorale trend, en deze verminderde aantrekkingskracht bij kiezers zet zich ook door bij de ledenaantallen. Maar zoals we verder zullen toelichten in sectie 3, is er meer aan de hand: deze partijen verliezen relatief gezien meer leden dan ze kiezers verliezen.

De dalende aantallen kunnen mogelijk verklaard worden door eerder onderzoek dat aantoonde dat partijlidmaatschap een vorm van politieke participatie is die vooral ouderen aantrekt. Zo was een kleine

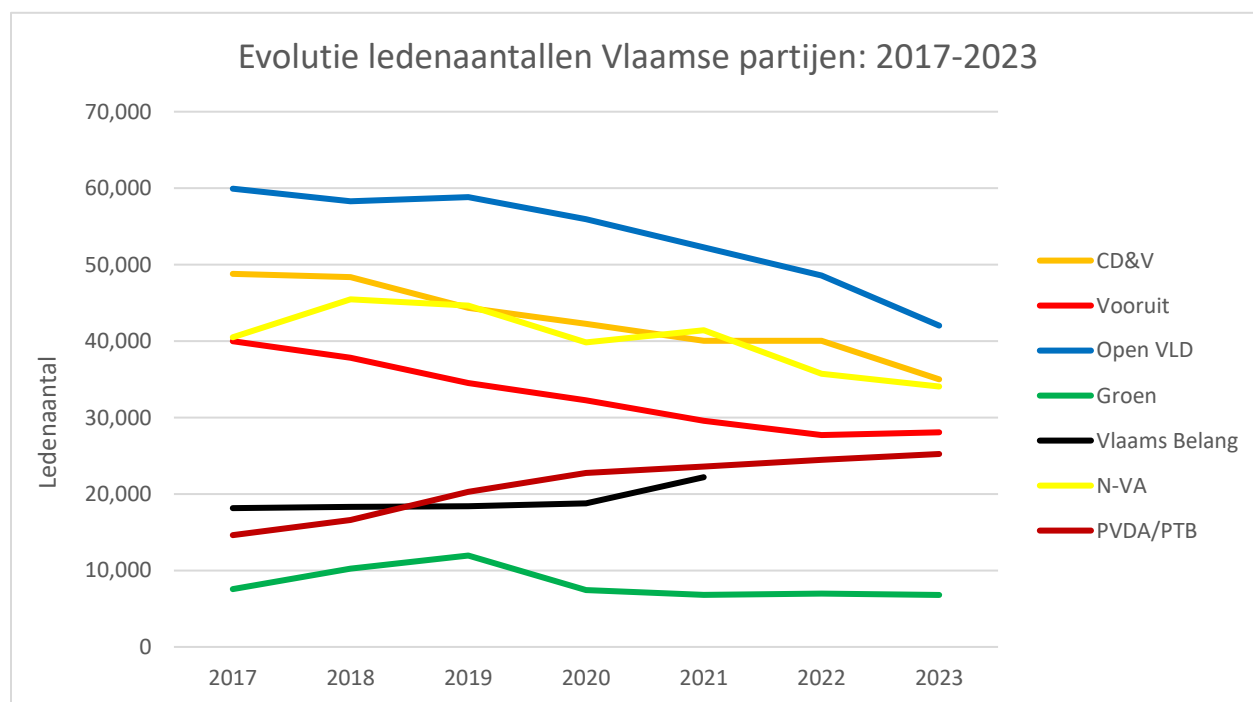
¹ Vlaams Belang wou geen cijfers geven voor de jaren 2022 en 2023. CD&V wou enkel een afgerond cijfer geven voor 2023, en geen cijfer voor 2022. We hebben voor CD&V het afgeronde cijfer voor 2023 in de grafieken gebruikt, en voor 2022 hetzelfde cijfer als in 2021. Omdat we voor Vlaams Belang voor twee opeenvolgende jaren geen ledencijfer hebben, hebben we voor 2022 en 2023 geen cijfers meegenomen in de grafieken.

tien jaar geleden bijna de helft van de CD&V-leden ouder dan 65 jaar.² Het lijkt er dus op dat partijleden letterlijk uitsterven. Oudere leden die overlijden worden niet vervangen door jongeren. Jongeren participeren niet minder in de politiek, maar wel anders dan vorige generaties. Hierdoor zijn ze minder geneigd om lid te worden van een politieke partij, maar tonen ze bijvoorbeeld vaker steun voor een Facebook-groep of nemen ze éénmalig deel aan een protestactie.

Tot slot hebben partijen zelf het partijlidmaatschap minder interessant gemaakt door ook niet-leden meer te betrekken bij de partij. Denk bijvoorbeeld aan Vooruit dat zich afficheerde als een beweging in plaats van een partij. De meerwaarde van een partijlidmaatschap wordt zo kleiner.

Ten tweede zijn er de **radicale partijen** Vlaams Belang en PVDA-PTB. Ze lijken leden bij te krijgen, al dienen we voorzichtig te zijn aangezien we geen recente ledencijfers kregen van Vlaams Belang en aangezien de cijfers van PVDA-PTB betrekking hebben op het hele land, en dus ook Franstaligen omvat. Ondanks hun recente groei blijven ze qua ledenaantal toch nog **een stukje kleiner dan de andere partijen** (zelfs dan die partijen die ze stevast achter hen laten in de peilingen).

Figuur 1: Evolutie ledenaantallen Vlaamse partijen: 2017-2023

² B. Wauters (red.) (2017), *Wie is nog van de partij?*, Leuven: Acco.

De belangrijkste evoluties als we de partijen afzonderlijk bekijken, zijn de volgende:

Het aantal leden van **CD&V** vertoont een consistente en relatief grote daling gedurende de gehele periode van 2017 tot 2023. In 2023 bereikt CD&V een historisch dieptepunt met afgerond nog 35.000 leden.

Bij **Vooruit** is er lange tijd een opvallende afname van het ledenaantal. In 2022 bereikt Vooruit haar laagste punt sinds lange tijd met 27.709 leden. Haar stijging in de peilingen lijkt zich pas in 2023 ook te vertalen in een stijging in ledencijfers tot 28.071.

De ledenaantallen van **Open VLD** vertonen een sterke neerwaartse trend, met een versnelling vanaf 2020.

Groen kent een gelijkmatige groei tijdens de verkiezingsjaren (van 2017 tot 2019), en piekt dan op 11.954 leden. Deze piek wordt gevolgd door een scherpe daling in 2020 naar 7.430 leden. Tussen 2021 en 2023 is er een verdere daling, maar de snelheid van die daling vermindert wel.

Voor **N-VA** zien we een gelijkaardige trend. Er is een opmerkelijke stijging in de verkiezingsjaren 2018 (45.462) en 2019 (44.661) ten opzichte van 2017 (40.482). Daarna is er een afname, die zeker in 2022 en 2023 zeer uitgesproken is. Dit is een redelijk nieuw fenomeen voor deze partij, die het afgelopen decennium samen met haar electorale opgang ook heel veel leden erbij kreeg. Ze eindigen in 2023 nog met 34.056 leden.

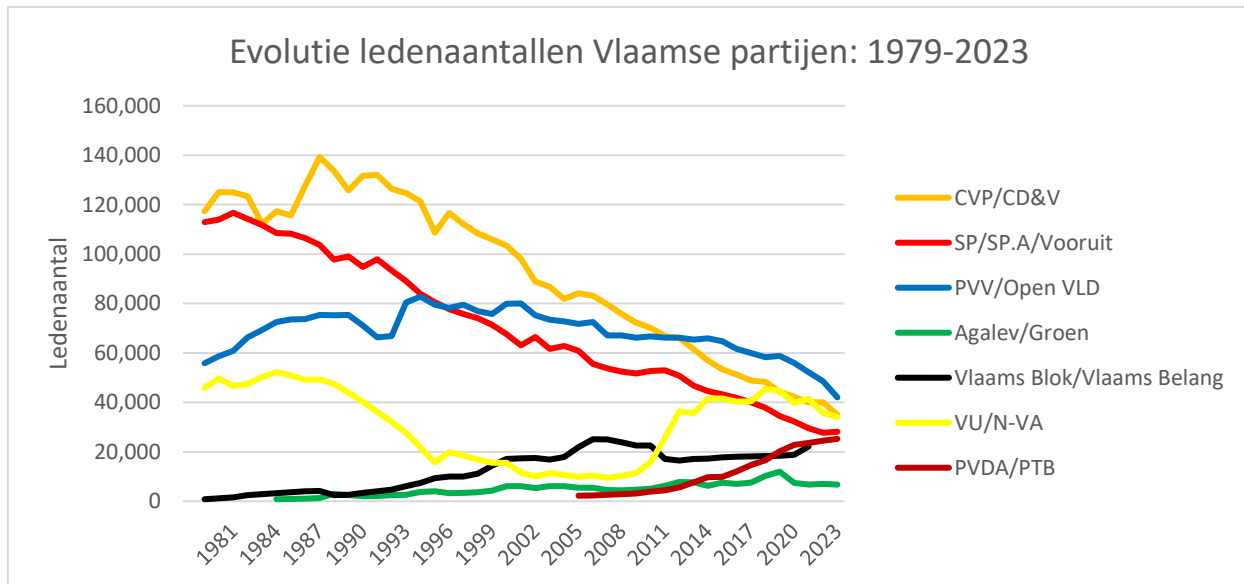
Vlaams Belang kent een voortdurende toename van het aantal leden van 2017 tot 2021. De grootste absolute stijging doet zich voor tussen 2020 (18.763) en 2021 (22.194), wat wijst op een aanzienlijke groei in dat jaar. Helaas wilde de partij de cijfers voor de laatste twee jaar niet vrijgeven, waardoor de meest recente trend niet te beoordelen valt.

Het aantal leden van **PVDA-PTB** vertoont een stijgende trend gedurende de hele periode. Terwijl de stijging tussen 2018 en 2019 opmerkelijk is, zien we dat de stijgingen in de latere periode kleiner worden. We zien dus een stijgende trend, maar met een vertraging van de groei in de laatste paar jaar. Het is goed om voor ogen te houden dat, anders dan bij de andere partijen, de ledencijfers zowel Vlaamse als Franstalige leden omvatten. In 2023 had deze partij 25.235 leden.

2) Evolutie van het ledenaantal van politieke partijen in Vlaanderen, 1979-2023

We plaatsen de meest recente cijfers nu in een ruimer historisch perspectief.³

Figuur 2: Evolutie ledenaantallen Vlaamse partijen: 1979-2023

Sinds 1979 heeft het politieke landschap in Vlaanderen aanzienlijke verschuivingen in ledenaantallen doorgemaakt, met vooral vanaf de jaren '90 een sterke daling. De ooit dominante traditionele partijen zien een aanhoudende afname van hun lidmaatschap. Dit stemt overeen met trends in andere Europese landen, waaruit blijkt dat vooral gevestigde partijen leden verliezen.⁴ Hoewel opkomende partijen zoals N-VA en Groen, en radicale partijen zoals Vlaams Belang en PVDA, eerder wisselende trends vertonen, is het duidelijk dat op lange termijn het globale ledenaantal drastisch achteruit gaat. De nieuwe partijen komen helemaal niet in buurt van de topaantallen die de traditionele partijen ooit lieten optekenen.

Het ledenaantal van **CVP/CD&V** vertoont een duidelijke afname over de jaren. In de jaren '80 waren er pieken, met op het hoogtepunt in 1987 maar liefst 139.266 leden. In de jaren '90 en begin jaren 2000 begonnen de ledenaantallen al overwegend te dalen. Vanaf 2010 is er een consistente neerwaartse trend in het ledenaantal. In 2023 is het ledenaantal zelfs gedaald tot 35.000 (of maar een kwart meer van het topaantal uit 1987).

³ Cijfers voor de voorgaande jaren komen uit: E. Van Haute and B. Wauters (2019), "Do Characteristics of Consociational Democracies Still Apply to Belgian Parties?", *Politics of the Low Countries*, 1:6-26

⁴ A.-K. Kölln (2016), "Party membership in Europe: Testing party-level explanations of decline", *Party Politics* 22(4): 465-477

De evolutie van het ledenaantal van **SP/SP.A/Vooruit** toont een gelijkaardig patroon van afname gedurende de afgelopen decennia, met aanzienlijke dalingen vanaf 2010. Opmerkelijk is echter dat in 2023 een (tijdelijke?) ommekeer lijkt plaats te vinden, met een stijging tot 28.071 leden.

De ledenaantallen van **PVV/Open VLD** tonen een trend van daling na een periode van stabiliteit en zelfs stijging. Tussen de jaren '80 en het begin van de jaren 2000 was er sprake van langzame groei met een opmerkelijke piek vanaf 1993 toen de PVV werd omgevormd tot VLD. Vanaf 2010 staat Open VLD evenwel voor een voortdurende daling in het ledenaantal, met een versnelling van deze neerwaartse trend vanaf 2020.

Vanaf 2001 zien we de opkomst van **N-VA** na de overname van de Volksunie-structuren. Hoewel N-VA ideologisch gezien als de opvolger van de Volksunie (VU) wordt beschouwd, heeft het jaren geduurd voordat N-VA in 2018 een piek van 45.462 leden bereikte en daarmee bijna even omvangrijk werd als de VU (die in de jaren '80 een ledenaantal had van meer dan 50.000, maar electoraal veel minder succesvol was dan N-VA). In de laatste jaren neemt het ledenaantal van N-VA weer af.

Groen heeft sinds de jaren '80 en '90 een systematische stijgende trend in ledenaantallen, maar het absolute ledenaantal is altijd vrij beperkt gebleven. Groen is altijd een kleinere partij gebleven, met een hoogtepunt rond 2018 en 2019 waarbij het ledenaantal piekte op 11.954. Na dit hoogtepunt is er echter opnieuw een daling zichtbaar.

De meer radicale partijen, zoals **Vlaams Blok/Vlaams Belang** en **PVDA**, hebben in vergelijking met de traditionele partijen een toename in aantallen laten zien. Echter, zelfs op hun piek hebben ze nog niet het niveau bereikt dat de traditionele partijen momenteel halen, laat staan de aantallen die ze in hun topdagen haalden. De radicale partijen hebben een groeiende ledenbasis, maar de totale aanhang van deze partijen blijft relatief beperkt.

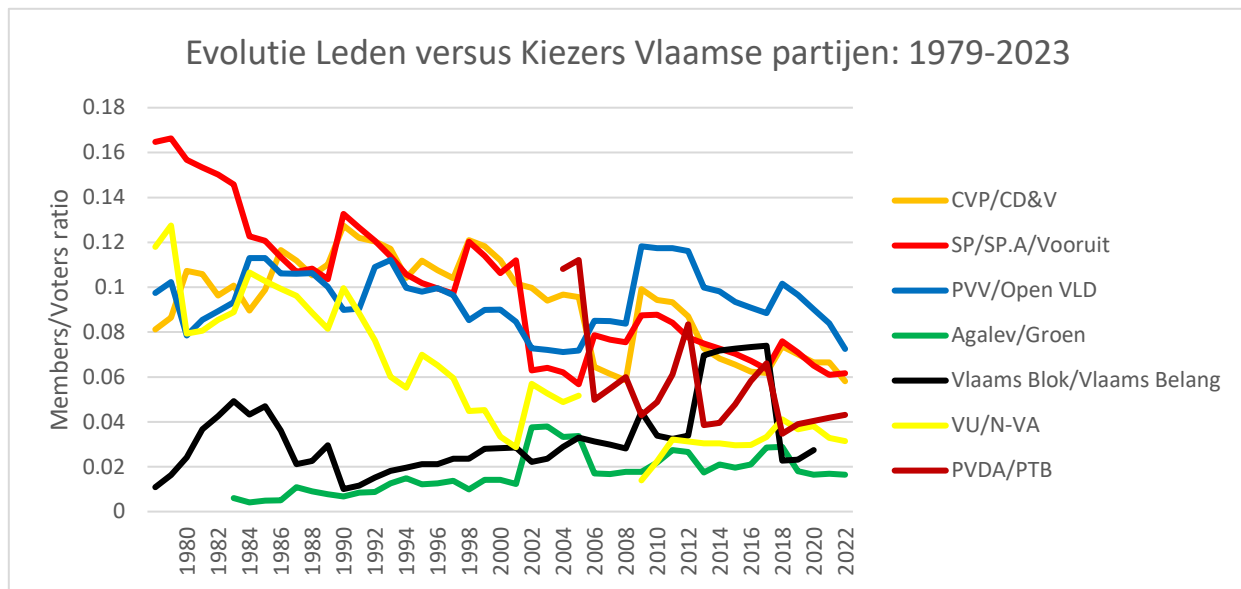
3) Partijleden ten opzichte van partijkiezers

Als laatste vergelijken we de ledencijfers van de verschillende partijen met de stemmenaantallen⁵ die ze haalden bij de voorafgaande Kamerverkiezingen. Zo bekomen we een Leden/Kiezers-verhouding (in de wetenschappelijke literatuur: Members/Voters ratio).⁶ Deze drukt uit welk percentage van de kiezers van de partij ook lid is van die partij, en controleert dus voor de evolutie in populariteit van partijen bij de bevolking.

We zien dat aanvankelijk de traditionele partijen (inclusief VU) een leden-kiezers-verhouding hebben van iets meer dan 10%. Dat wil zeggen dat iets meer dan 10% van de kiezers voor die partijen ook lid is van die partij. Die verhouding zakt geleidelijk. Voor de meest recente jaren zitten de drie traditionele partijen elk tussen 6 à 8 %. Dat wil zeggen dat deze traditionele partijen niet enkel heel wat kiezers verloren hebben, maar dat ze relatief gezien nog meer leden verloren hebben.

⁵ Voor de periode 2007-2009 werden voor CD&V de verkiezingsuitslagen van het kartel CD&V-N-VA genomen. Voor de N-VA zelf werden geen verkiezingsuitslagen opgenomen voor deze periode.

⁶ Zie onder meer: Van Haute E & Ribeiro PF. (2022). "Country or party? Variations in party membership around the globe" *European Political Science Review* 14(3):281-295.

Nieuwe partijen zoals Agalev/Groen en Vlaams Blok/Vlaams Belang hebben duidelijk een veel lagere leden-kiezers-verhouding dan de traditionele partijen: deze is zelden hoger dan 5 % (met uitzondering van de periode 2014-2019 toen de heel slechte verkiezingsuitslag van Vlaams Belang dit percentage naar omhoog dreef). Dit is eens te meer een bevestiging dat nieuwe partijen er minder goed dan traditionele partijen in slagen om leden aan te trekken. Daar waar de Volksunie eerder het patroon van de traditionele partijen volgde, lijkt dat van de N-VA eerder op dat van de nieuwe partijen: relatief meer kiezers dan leden. PVDA-PTB schommelt een beetje tussen de traditionele en nieuwe partijen in.

4) Is deze daling reden tot ongerustheid?

De vraag rijst of deze daling grote gevolgen voor de partijen heeft. Er zijn minder partijleden dan vroeger, maar partijen hebben leden ook minder nodig dan vroeger. Voor heel wat functies die partijleden vervulden, bestaan er tegenwoordig alternatieven. Partijen communiceren met kiezers via de (sociale) media en mobiliseren hen zo om voor hun partij te stemmen, waardoor leden die affiches gaan aanplakken of folders bedelen minder nodig zijn. Om de standpunten en het beleid te bepalen, wordt er door partijen een beroep gedaan op hard cijfermateriaal eerder dan via leden hun oor te luisteren te leggen in de samenleving. Ledenbijdragen worden (rijkelijk) aangevuld door overheidsfinanciering om de partijen van financiële middelen te voorzien.

Er is echter één functie waarvoor partijleden onontbeerlijk blijken te zijn, en dat is het aanleveren van politiek personeel. Partijleden vormen een reservoir aan potentiële kandidaten waaruit partijen makkelijk kunnen putten bij verkiezingen. Dat vinden we mooi terug in Nederland waar de Partij voor de Vrijheid (PVV) van Geert Wilders uitdrukkelijk geen partij met leden wil zijn. Hoewel deze partij de jongste parlamentsverkiezingen de grootste werd in Nederland, nam ze in 2022 maar in 31 Nederlandse gemeenten deel aan de gemeenteraadsverkiezingen (en dat was dan al een forse toename ten opzichte van 2010 en 2014 toen ze maar in 2 gemeenten kandidatenlijsten indienden). Ter vergelijking: de electoraal veel kleinere CDA (die wel een ledenpartij is) diende in 2022 in 328 gemeenten een kandidatenlijst in (of in meer dan 10 keer zoveel gemeenten als Wilders). Hoewel de PVV bij de parlamentsverkiezingen succesvol kan zijn, blijkt uit de beperkte deelname aan gemeenteraadsverkiezingen dat het ontbreken van een ledenstructuur de partij beperkt in het vinden van kandidaten op lokaal niveau.

Besluit

De daling van partijleden in Vlaanderen is niet voorbij, maar zet zich nog stevig verder. Alle niet-radicalen partijen (traditionele partijen + N-VA en Groen) verloren partijleden ten opzichte van 2017 (wat net als 2023 geen verkiezingsjaar was en daarom een goed vergelijkingspunt is). Samen verloren ze ongeveer één op vier leden.

Tegelijk trekken de radicale partijen Vlaams Belang en PVDA-PTB iets meer leden aan, al is door gebrek aan beschikbare data de vergelijking niet altijd makkelijk te maken. Maar zij kunnen de verliezen van de niet-radicalen partijen geenszins goedmaken, noch komen zij in de buurt van de ledenaantallen van de traditionele partijen op dit moment, en al helemaal niet in historisch perspectief.

Los van de ledenverliezen per partij omwille van gewijzigde populariteit binnen de bevolking, lijkt er iets meer fundamenteel aan de hand: mensen stemmen wel op bepaalde partijen, maar worden er minder en minder lid van.

Voor een aantal partijfuncties hoeft dat geen probleem te zijn. Overheidsfinanciering, (sociale) media en beschikbare statistieken kunnen een aantal functies van partijleden vervangen. Dat ligt moeilijker voor het leveren van personeel, een probleem waar de PVV van Geert Wilders (een partij zonder leden) tegenaan botst.